

INHOUD

- advertenties
- heemkundige bijdragen
 - . kerstmis
 - . mannen op een rijtje
 - . jaarboek

Heemkundige Kring v.z.w. "Norbert de Vrijter" Lille

Rek. nr. : 954-7353871-55

"Norbert de Vrijter" V.Z.W.

p.a. Jos Aerts, Boskant 17
2275 Lille

afgiftekantoor 2275 Lille

MEDEDELINGEN

- afhalen jaarboek 1991
7 en 8 maart 1992

Zalig Kerstfeest

Gelukkig nieuwjaar

DRIEMAANDELIJKS KONTAKTBLAD
VAN DE HEEMKUNDIGE KRING
'Norbert de Vrijter'

Achtste jaargang nr. 35 dec.1991.

insert-reklame

Heemkundige bijdragen.....

Enkele beschouwingen omtrent Kerstmis.

We zitten nu in de donkere dagen voor Kerstmis en naarmate deze dag dichterbij komt, worden wij overspoeld met zeemzoete stemmingsmuziek, duiken kerstbomen en groene takken, al dan niet verlicht op in het dorpsbeeld en zetten handelaars hun beste beentje voor om ons met allerlei te verleiden om Kerstdag passend te vieren.

Kerstdag is dé feestdag in het volksleven ter herdenking van Jezus' Menswording.

Maar vanwaar komen al deze toestanden rondom dit feest?

Herkomst.

Het christelijke feest heeft de plaats ingenomen van wat in de voor - christelijke tijd het feest van de *winterzonnewende*, het oude Joelfeest was bij de Germanen (21 december). Een groot Germaans feest, dat de hoop op nieuw leven en de overwinning van het licht op de duisternis vierde.

Hierin ligt ook de oorzaak dat in deze viering zowel oud-Germaanse gebruiken, magie en innige christelijke vroomheid hand in hand gaan.

De Germanen kenden grootse eet- en drinkpartijen die zij als offermaaltijden bestempelden. Alles wat men zelf at en dronk was in feite bestemd voor de god. Zoveel te meer en zoveel te lekkerder dingen men dus naar binnen werkte, zoveel te beter kwam men bij het opperwezen te staan.

Behalve de overvloed van de maaltijd slaat ook de vorm van bepaalde kerstattributen terug op die lang vervlogen periode.

Zo wordt aangenomen dat de *kerstkrans* een rechtstreekse afstamming is van het *zonnerad* (Germanen).

Hulst werd van oudsher beschouwd als de aanbrenner van het geluk en dat allerlei soorten *kerstbroden* nazaten zijn van de oud-Germaanse offerbroden ligt voor de hand.

De *kerstboom* komt eigenlijk begin van de 20ste eeuw ter sprake en kent eerst echt opgang na de Eerste Wereldoorlog. Plaatsen die een sterke Duitse kolonie kende zoals Antwerpen of waar veel Duitsers werkten zoals te Temse of Oostende, kenden vlugger dit gebruik, want in Duitsland had de spar er als kerstboom toen al een eeuw of vier op zitten. Voor het eerst werd erover gerept in de Elzas in 1521. Pas een kleine honderd jaar later is er sprake van versiering met bladgoud, roosjes van papier, koekjes en appels.

Het was meestal de kasteelheer die zo'n boom in zijn huis oprichtte en er de (arme) kinderen van zijn pachters onthaalde om de boom te plukken.

Nog eens meer dan een eeuw later, in 1737 worden er voor het eerst lichtjes in gebrand. Wat dat betreft liep men flink achter op de Scandinaviërs, want al in de oeroude tijden brachten de Germanen van het Noorden een lichtje aan in wat kan worden beschouwd als de rechtstreekse voorloper van de kerstboom, zeker wat de vorm betreft.

-2-

Zij maakten driehoeken van hout en omwikkelden die met groene takken (de sparre- of maretakken werden als goddelijk ervaren omwille van het altijd groen zijn.)

Daar werd een lichtje in aangebracht. Dat alles gebeurde in de tijd van het Joelfeest, die liep van 25 dec tot 6 januari, toen nog *Dertiendag* geheten.

De brandende boom, symbool van de herleving, werd verchristelijkt tot symbool van Christus.

Het is trouwens het werk van paus Gregorius de Grote (590 - 604) die de Ierse en Engelse monniken, die onze streken "kerstenden" aanzette de bruikbare elementen uit de Germaanse cultuur te behouden en te christianiseren. Zo zette hij hen ertoe aan het winterzonnewendefeest om te buigen naar het feest van Jezus Christus, het Licht van de wereld. Zo zal hij eveneens het feest van de Germaanse lentegodin *Eostre* - godin van het nieuwe leven- laten samengaan met het Paasfeest. Het Engelse "*Easter*" en het Duitse "*Ostern*" voor "*Pasen*" verwijzen er nog nadrukkelijk naar.

De herkomst van de *kribbeks* verwijst naar de heilige Fransiscus van Assisië, die er voor het eerst een optimmerde in zijn klooster. Dat viel direct in de volkssmaak en al vlug waaide het gebruik uit Italië over naar de andere landen.

Het vieren van Kerstmis OP 25 december

dateert uit de vierde eeuw. Toen de Romeinse keizer Constantijn de Grote zich op zijn sterfbed bekeerde tot het christendom, was dit voor Kerk en Staat een moment om blijvend te gedenken. Vergeten we niet dat sedert de vierde eeuw (tot 1984) in Rome het christendom een staatsgodsdienst was.

Van toen werd er in de St-Pieterskerk te Rome een *dagmis* gecelebreerd. Omstreeks het jaar 500, voegde men er een *nachtmis* bij die gezongen werd in de kerk van St-Maria Maggiore, waar een relikwie van de heilige kribbe zou bewaard zijn. Een derde mis (de tweede van de dag) werd nog opgedragen in de kerk van de H. Anastasia. Dit was de *herdersmis*.

De middernachtmis staat bij het volk als de bijzonderste aangekend. De gelovigen trotseerden weer en wind en trokken goed ingeduffeld naar de dorpskerk. Naarmate het middernachtelijk uur naderde, nam de geheimzinnigheid toe.

"Als de twaalf slagen over de velden galmden voltrok zich het wonder. De paarden zou je horen spreken want ze bidden, evenals de bijen, die gonzen in hun korven. De schapen staan naar het oosten gekeerd om de ster te groeten. Dat spreken der dieren in de Kerstnacht is een taai bijgeloof, dat over geheel West- en Midden -Europa is verspreid.(1)

Bijna overal heerste de gewoonte een stukje brood en een glas water op de vensterbank te zetten, op sommige plaatsen legde men stro en haver voor de staldeur: klokslag twaalf is alles gewijd.

Het water bederft niet noch verdampt, men deelt het brood aan mens en dier; de hoenderen die de haver pikken, moeten de vos niet vrezen; de koeien die van het hooi eten, kunnen het aan als ze in de zomer in natte klaver grazen.

De kinderen op Kerstdag geboren werden speciaal van God gezegend, men schreef ze het waarzeggen toe. Zij werden ter gelegenheid van de loting (militaire dienstplicht) geraadpleegd.

De Kerstnacht is een wondere nacht en talrijk zijn de sagen en sprookjes die erover opgetekend staan. Vrome mensen kwamen buiten hun hoeve en knielden aan de deur op klokslag middernacht en deden een gebed. Op dat ogenblik gaat Gods zegen door de lucht.

In het haardvuur brandden grote blokken hout. Aan deze blokken was ook heel wat bijgeloof gehecht. In de Kempen liet men ze niet volledig opbranden en werden de overblijfselen onder het bed gelegd, opdat het huis gevrijwaard zou blijven van bliksem-inslag. Gods zegen uit de Kerstnacht zou hen behoeden van dit vreselijke onheil.

Niet altijd werd de tijd thuis gesleten bij 't vuur, maar dikwijls ook in de herberg. Daarom verschoof de geestelijke overheid de middernachtmis naar vijf uur 's morgens (nu nog in bepaalde kloosters.)

Eten en drinken zijn altijd verbonden geweest met Kerstmis.

Wat er op tafel kwam verschilde van streek tot streek. Bij de burgerij was het meestal een echt feestmaal met warme punch of wijn, terwijl het bij het boerenfolk meestal wafelen of pannekoeken waren of eierbrood met koffie. Overal echter geloofde men als het licht zou uitgaan tijdens de maaltijd dit een voor-teken was van een groot ongeluk: een van de tafelenoten zou gedurende het volgende jaar sterven.

Toekomst voorspellen gebeurde meestal na de maaltijd. Zo goot men gesmolten lood of eiwit door de opening van een sleutel in het water. Dan bekwam men allerlei figuren die in verband stonden met de toekomst. De jongen zou een naaister huwen wanneer het gestolde eiwit een schaar verbeeldde, het meisje kreeg een kleermaker tot echtgenoot. Vormt het een blad of een boek dan verwijst het teken naar een " schrijver".

Noteschelpen werden gevuld met kleine stukjes brandende kaarsen en konden dan op het water drijven. De duur van het branden duidde op de levensloop en kwamen er twee met elkaar in aanvaring, dan voorspelde dit een huwelijk.

Kerstmis en het weer.

*Groene Kerstmis
Witte Pasen*

*Geeft Kerstmis warme zonneshijn
dan zal er te Pasen nog houtvuur zijn spreken voor
zich.*

Helder en koud in de kerstnacht, zo wenste de boer het.

*Helder en klaar de heilige nacht
maakt op een vruchtbaar jaar bedacht.*

*Is Kerstdag vochtig en nat
Ton en schuur niets bevat.*

Op Kerstavond legde men zout op tafel, was het 's morgens
gesmolten, dan zou het jaar regenachtig zijn.

En om met een optimistische noot te eindigen:

*Op Kerstmis lengt de dag
Zoveel een mugge geeuwen mag!*

Voetnoot:

(1) Dr K.C.Peeters : "Eigen Aard" Uitg De Vlijt Antwerpen p 280

Geraadpleegde werken:

Dr K.C.Peeters : "Eigen Aard" -De Vlijt - Antwerpen.

G.Celis pr. : "Volkskundige kalender voor het Vlaamse Land"

Ton de Joode : "Folklore uit het dagelijks leven"

Rosette DILLEN

J A A R B O E K *** J A A R B O E K **** J A A R B O E K

Het bestuur van de heemkundige kring Norbert de Vrijter
is druk bezig met de aanmaak van het jaarboek 1991. De
teksten worden momenteel verwerkt en drukklaar gemaakt.
Deze publicatie bevat weer originele en waardevolle
artikels en heemkundige bijdragen over de vier
deelgemeenten van groot Lille. Het wordt weer opgesmukt
met talrijke interessante foto's. Het jaarboek zal klaar
zijn begin maart en kan vermoedelijk op 7 en 8 maart '92
door de leden en voorintekenaars afgehaald worden in de
gemeentelijke jongensschool, Rechtestraat 69 te Lille.

Weet je nog ...

Wij naderen kerstmis. Op 21 december de kortste dag van het jaar wordt St.-Thomas gevierd. Typisch Vlaams is het "thomassen", waarbij de kinderen hun ouders en de schooljeugd hun meesters buitensluiten. De deur wordt slechts geopend nadat een of ander is beloofd. Jammer voor onze schoolgangers valt 21 dec. meestal in de vakantie of wordt er toch geen les gegeven (sec. onderwijs) en gaat die plezierige dag aan hun neus voorbij. Daarom wordt de kalender overlopen en ziet men op 28 januari het feest van St.-Thomas. Dan zal op deze dag de leraar eraan moeten geloven. Nochtans deze Thomas is niet de "ongelovige Thomas" uit de Handelingen der Apostelen, maar wel Thomas van Aquino, de middeleeuwse geestelijke (1225-1274), die aan de Parijse Sorbonne scholastiek doceerde (een theologische - wijsgerige wetenschap, waarin hij verstand en geloof trachtte te verzoenen).

Voor onze schoolgangers komt het er echter niet op aan wie gevierd wordt, als ze de volwassenen maar eens in het ootje kunnen nemen!

Op sommige plaatsen o.m. te Gierle neemt Sint - Gregorius de plaats in van St.-Thomas. Het "thomassen" heet daar "goriën" (2) Verwijzen we hier naar het zeer interessante artikel van Walter Van den Branden over het "Goria-zingen te Gierle" in ons jaarboek 3de jaargang 1985 p 100.

Voetnoot:

(2) Dr K.C. Peeters : "Eigen Aard" - De Vlijt - Antwerpen.

Rosette DILLEN

OPGRAVINGEN TE POEDERLEE.

Gedurende de winterperiode en door de wateroverlast zullen de opgravingen te Poederlee stilgelegd worden. De behaalde resultaten wijzen erop dat er in de goede richting gewerkt wordt. Er zal contact genomen worden met de eigenares en huurder om afspraken te maken met de mogelijke werkzaamheden om op een gedeelte een langere periode te kunnen graven. Meer nieuws hierover in ons volgend contactblad.

ALLE MANNEN OP EEN RIJTJE.

De typische dialecten van onze Kempische dorpen zijn stilaan aan 't verwateren, zelfs aan 't uitsterven. Tot aan W.O. II had ieder dorp of stadje nog zijn eigen taaltje. De pastoor en de onderwijzer behoorden tot de weinigen die een soort van A.B.N. spraken, waaraan de gewone man zich niet stoorde. Wel ergerde hij zich wanneer zijns gelijke "op de letter" ging spreken, die werd meteen "jan m'n kl..." of "dikke nek" genoemd met meestal nog de volgende uitspraak: "Die heeft wat meer letters en stadhuiswoorden gegeten en denkt dat hij dat persé moet laten horen." Vandaag de dag, na 50 jaar, is het "zuivere" dialect al goed aangetast en voor het gebruik van kleurrijke woorden en uitdrukkingen moet men bij de oudere generatie zijn.

Dialectoloog prof. Johan Taeldeman ziet de toekomst van de dialecten maar somber in. Op een bijeenkomst van meer dan 400 mensen op de eerste 'Dialectendag' in de Brabanthallen van 's Hertogenbosch georganiseerd door de Stichting Nederlandse Dialecten maakte hij volgende bedenkingen: "Het gaat niet goed met de Nederlandse dialecten. Verdwijnen zullen ze wel nooit, maar het zou zonde zijn als ze verder worden uitgedund of uitgewied door standaardtaal of tussentaaltjes of 'regiolecten'. Vooral Vlaanderen, waar de situatie grondig verschilt van die van Nederland, wordt het erg . . . en toch moeten dialect en standaardtaal broederlijk in de taalgarderobe kunnen hangen. We hebben allemaal een strak zondagspak en een losse goedzittende jean, die ons aangenaam door de vrije tijd brengt. Waarom mag dat niet met taal? Men heeft in Vlaanderen de standaardtaal gepromoot 'ten koste van' in plaats van 'naast' het dialect, terwijl het twee codes zijn die, afhankelijk van de situatie, allebei kunnen en perfect aanvaardbaar zijn. Het onderwijs kan voor een positieve attitudevorming ten overstaan van het dialect zorgen. Het kan duidelijk maken dat dialect geen onvolmaakte taal is, maar een taal waarvan het gebruik in bepaalde situaties (kleinschalige en informele contacten) tot de mogelijkheden behoort, zoals het gebruik van standaardtaal in bepaalde andere situaties aangewezen is." (Uit het Vaidtsfondsmagazine "OMTRENT" nr 6 van 1991)

Laten we nu eens de mannen op een rijtje zetten zoals ze in 't Lils dialect worden genoemd, afgaande op hun uitzicht en vooral op hun geaardheid. De woorden staan deels in 't A.B.N. en deels in 't dialect. (spreek de è uit als in de). Zeg telkens nè of nèn ervoor.

ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN EINDIGEND OP :

- * -man of -vent: (worden beide gebruikt) : lulleman, prulleman (ventje van niks); mèzzeman of zagevent, trulleman (treuzelaar), voddevent (niets waard), kelleman (flauwerik), frullevent (prutser)/
- * -zak : klootzak (weinig mee aan te vangen), droogzak (droogstoppel), rotzak (slecht karakter), luiszak (soort aftroggelaar); hèrzakker (valsspeler), vetzak, lamzak, vreetzak, pestzak (poetsenbakker).
- * -kop : dikkop, keikop (eigenzinnigaard), hettekop of stijfkop, kreet kop (plager), potskop (niet al te snugger).
- * -eir : semmeleir of sjauweleir (praten zonder inhoud), zabbereir (vervelend praten over steeds hetzelfde), stecheleir (blijft zich verzetten), roemeleir (heeft geen orde), sjachereir (drijft handel in alles en nog wat), tettereir (zenuwachtig in spreken en gedrag), koecheleir (cronische hoester), zwaddereir (veel op zwier), foeffeleir (bedrieger), sneukeleir (zit overal te neuzen), taffeleir (onbeholpen in zijn doen en laten), saffeleir (moeilijk in zijn bewegingen), westereir (kan niet stilzitten).

MINDER MOOIE LICHAAMELIJKE EIGENSCHAPPEN:

boonstaak, lange zwikzwak, bleekschijter, scheve lodder (slordig in houding), stroes (stuurs opzicht), prospiejèr (levert meestal vuil werk af), mottigaard (geen fraai gelaat), vettigaard (onfris voorkomen), vuilderik.

VERGELIJKINGEN MET DIEREN:

geldhond, gierige dog, mètte (kalf), verzopen kieken, zat varken, vettige of mottige das, stoemme os of hond, schele otter, bezeikte kater (vrouwenloper), geslepen vos, sloddervos (slordig in alles), kotvarken (zwaarlijvig van het vele eten).

NOG EEN BONTE BENDE:

prosser of prosboer (slordig), rijke stinkerd, kullefik (onhandig in doen en laten), loterdop (onstandvastig), scheiter (bangerik), zeiker (slecht karakter); gathanger (blijft achter), doodvruter, smosser, zatte kul, pelulleke (dronkaard), loempe duvel of kloot, kwiebus of kwit, hang- of plekijzer (blijft onderweg hangen), lijtentijd (stelt steeds maar uit), vuile fik (kan zijn handen niet thuishouden), wringer, heirklos (blijft vragen stellen), blazer of stoeffer, toeter (lawaai-maker), slapêr gaper, scheirbij (trekt alles naar zich toe), schrokker (wil altijd meer), gatlekker (mouwveger), pezeweaver (droogstoppel) melker (wil het laatste uit de kan), tèzzer (sjacheraar), sjamfoeter (bedrieger), botterik (lomperd), ambetanterik, wizzewès (onstandvastig), memmer (zagevent), labbekak (flauwerik) pitser (eet kleine hoeveelheden), nijper (gierigaard), schèzzer (veel onderweg zonder doel), sloeber, muizer (altijd op zoek), pluizer (onderzoekt alles grondig), metteko (aap), tieteloe (heeft ze niet allemaal op een rij), schèrper (fantaseert er op los), loekkedoes of loerder, kakjan (flauwerik), èrk (gierigaard), afluizer (aftruggelaar). kreitkop (plaaggeest), ambrasmaker.

BIJVOEGLIJKE NAAMWOORDEN ALS ZELFSTANDIG GEBRUIKT:

mèrrige (murwe), propere of nette, geive of schone, liejèpe of platte (geslepen), straffe, droge, fijne, slumme, vettige, mottige, taaie, scheile, vuile, bliejeke, hiejète (hete of geslachtsdriftig), rare, flauwe, stiejège (stugge), vinnige, moeilijke, hette (harde), gerellige (gruwelijke), platte (geslepen), schele, vuile, bleke, grijze, bruine, gevaarlijke, heimelijke, tengestroemme of averechtse (tegendraads), dweijèze (dwarze), rattige (slordige), droevige, kieme (eet weinig).

Bovenstaande namen worden in Lille gebruikt en natuurlijk in grote mate ook daarbuiten. Deze lijst is uiteraard voor aanvulling vatbaar.

Rik de Backer